

Порівняльні економічні системи і публічне адміністрування

ЛЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА

Основні питання:

- 1. Поняття економіки**
- 2. Суть економічної системи, її основні елементи та типи**
- 3. Обґрунтування та особливості застосування змішаного типу економічної системи**

Мета лекції:

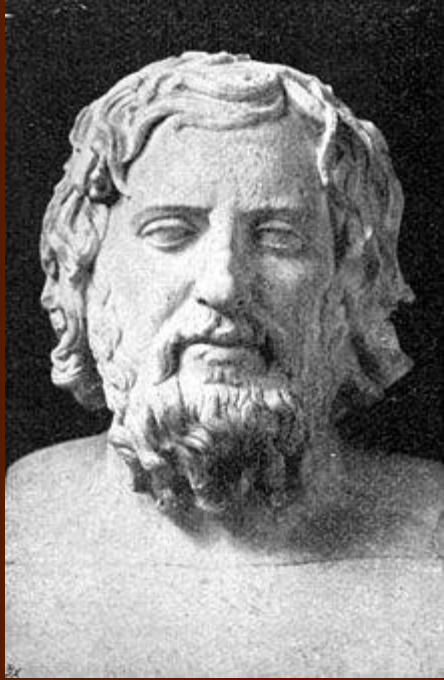
вивчити історію виникнення поняття економіки та його сучасного вмісту і сприйняття; розуміння суті економічної системи та її класифікації; отримання вмінь характеризувати типи економічної системи, відокремлювати їх вади та переваги; навчитися розглядати можливості та підходи інтеграції економічних систем та їх запровадження на користь розвитку суспільства.

Після вивчення матеріалів розділу слухачі повинні знати й розуміти:

- історію визначення поняття «економіка», розбіжності економіки від хрематистики, сутність економіки як науки, відмінність між реальною та фіктивною економікою, місце та роль людини в економіці, природу виникнення проблем сучасної економіки;
- сутність економічної системи, роль відносин між людьми у формуванні економічної системи, структурні елементи економічної системи, загальні ознаки класифікації та характеристики типів економічної системи;
- можливі недосконалості ринкової (капіталістичної) та централізованої (соціалістичної) економіки, особливості функціонування змішаного типу економічної системи, технологію реформування економіки Китаю кінця XX початку XXI сторіччя, принципи запровадження змішаного типу економічної системи, значення конвергенції економічних систем.

Литература

- Державне управління в економічній сфері : навч. посіб. / А. О. Дегтяр, М. В. Гончаренко, М. М. Коваленко, С. В. Майстро ; за заг. ред. д.держ.упр., проф. А. О. Дегтяра. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2014. – 244 с.
- Історія економіки та економічної думки : підручник / [О.Ю. Амосов, В.О. Сивоконь, Н. В. Статівка та ін.] ; за заг. ред. д.е.н., проф., засл. діяча науки і техніки України О.Ю. Амосова, к.е.н., доц. В.О. Сивоконя. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2013. – 600 с.
- Мочерний С.В. Економічна теорія: навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 640 с.
- Іванов М.Ф. Актуальні питання економічної теорії та практики її застосування в державному управлінні: Навч. посібник / М.Ф. Іванов. – К.: НАДУ, 2004. – 54 с.
- Крайник О. П., Третьяк Г. С. Сучасна економічна теорія [Текст] : навч. посіб. / О. П. Крайник, Г. С. Третьяк. – вид. 2-ге, доп. і перероб. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – 240 с.
- Економічна теорія: Політекономія: Підручник/ За ред.В.Д. Базилевича. – 7-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2008. – 719с.
- Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Джон Мейнард Кейнс. – М., 1976. – 453 с.
- Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики [Текст] / Д. Норт. Пер. с англ. А.Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б.З. Мильнера.– М.: Фонд экономической книги “Начала”, 1997. – 180 с.
- Лист Фридрих. Национальная система политической экономии [Електронний ресурс]: Електронная библиотека Royallib.com. – Режим доступа: http://royallib.com/book/list_fridrih/natsionalnaya_sistema_politicheskoy_ekonomii.html.

Економіка – грецьке слово («oikos» – дім, господарство, «nomos» – правило, закон), яке за своїм буквальним змістом означає правила управління господарством.

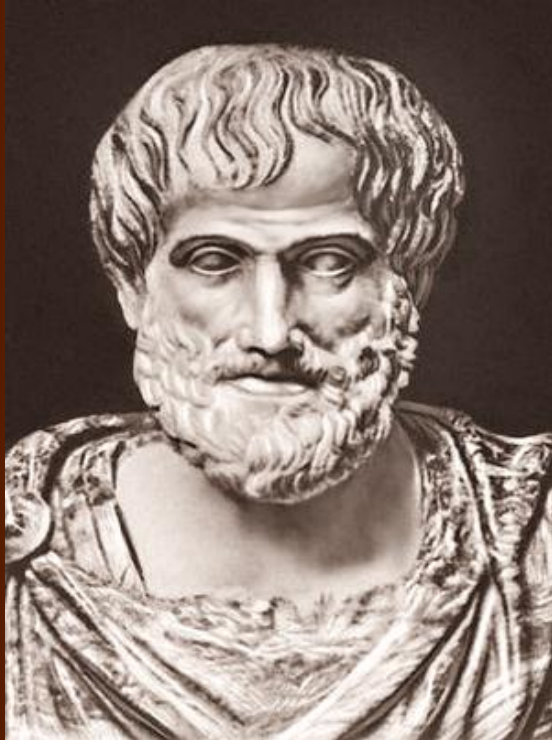
Ксенофонт

(430 – 354 рр. до н.е.)

Економіка - створювальна діяльність, спрямована на задоволення життєво необхідних потреб людини.

Економіка –

створення благ для домогосподарства та держави

Аристотель
384 – 322 рр. до н. е.

Аристотель вважав, що за результатами співпраці налагоджувалися відносини між людьми, і тому така економіка скріплювала суспільство. І саме завдяки цьому з'явилися греки як єдина нація, єдине суспільство, що створило свою дуже високу культуру та потужне господарство.

Тобто сенс **ЕКОНОМІКИ**, за Аристотелем полягає і в тому, щоб налагоджувати спільність, скріплювати суспільство в єдине ціле, що виступає однією з головних характерних рис економіки.

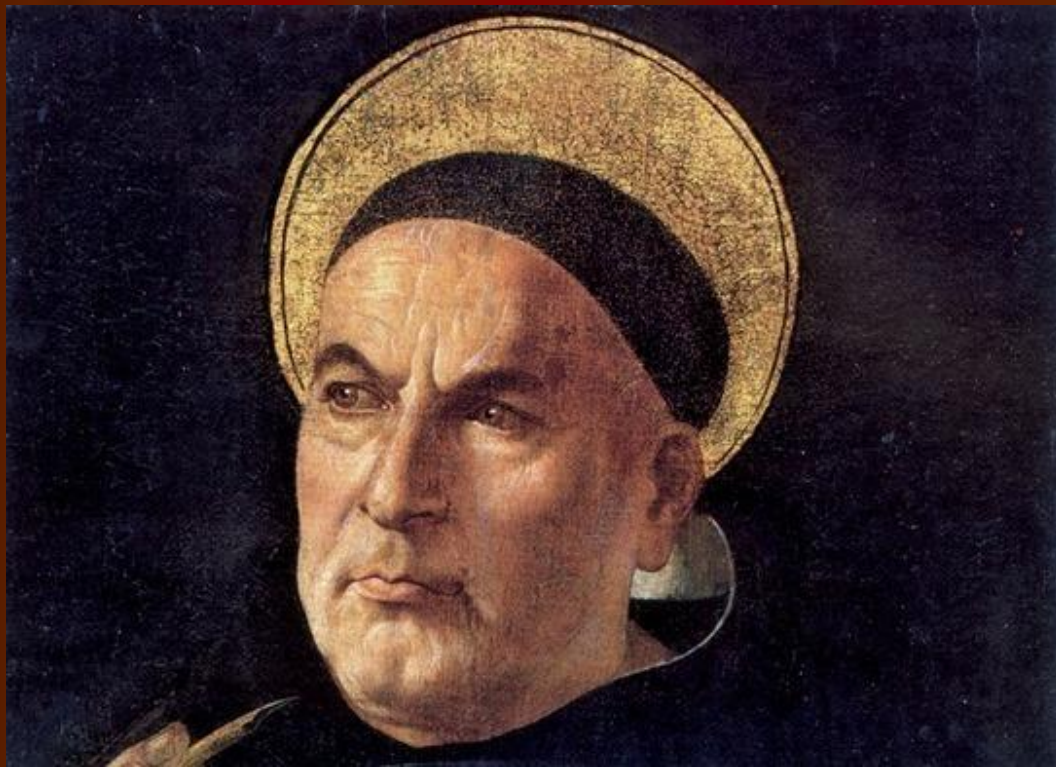
Хрематистика

(від др.-греч. χρηματιότηκη - збагачення) - вид діяльності людини, спрямований на накопичення багатства та ділання грошей

Основні види діяльності, які вкладаються в поняття «хрематистика» – лихварство і спекулятивна торгівля.

Лихварство - надання грошей у ріст або під процент

Спекулятивна торгівля - продаж товарів за «несправедливим» цінами, причому заради «ділання грошей»

Томас Аквінський
1225 – 1274 рр.

Ціна справедлива

Ціна справедлива
природна

Ціна спекулятивна –
ціна коли коли
продавець
несправедливо завищує
ціну, і такого продавця
він називає
спекулянтом.

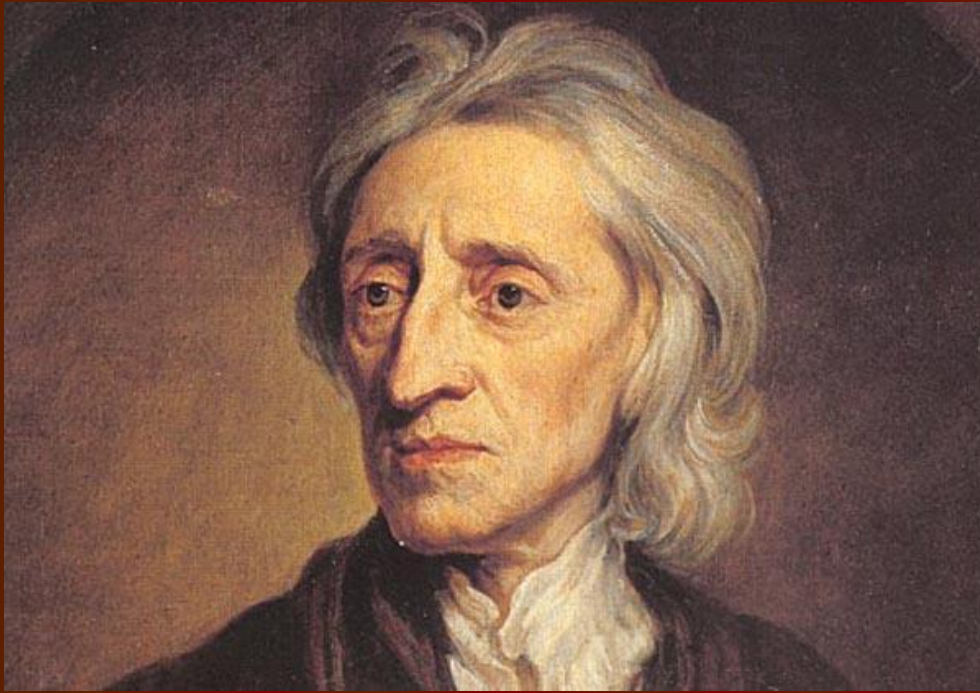
Томас Аквінський перші
дві ціни вважав
прийнятними, і лише
третю, спекулятивну
ціну він вважав гріхом.

Економіка - господарська система, що забезпечує життєдіяльність і розвиток людини та суспільства, задоволення усього комплексу потреб людини і суспільства шляхом створення необхідних життєвих благ, їх розподілу, обміну поміж членами суспільства з метою споживання (як особистого, так і суспільного).

Економікою називають не лише господарство, а й науку про господарство, що вивчає економічні процеси і відносини між людьми, які беруть участь у господарській діяльності.

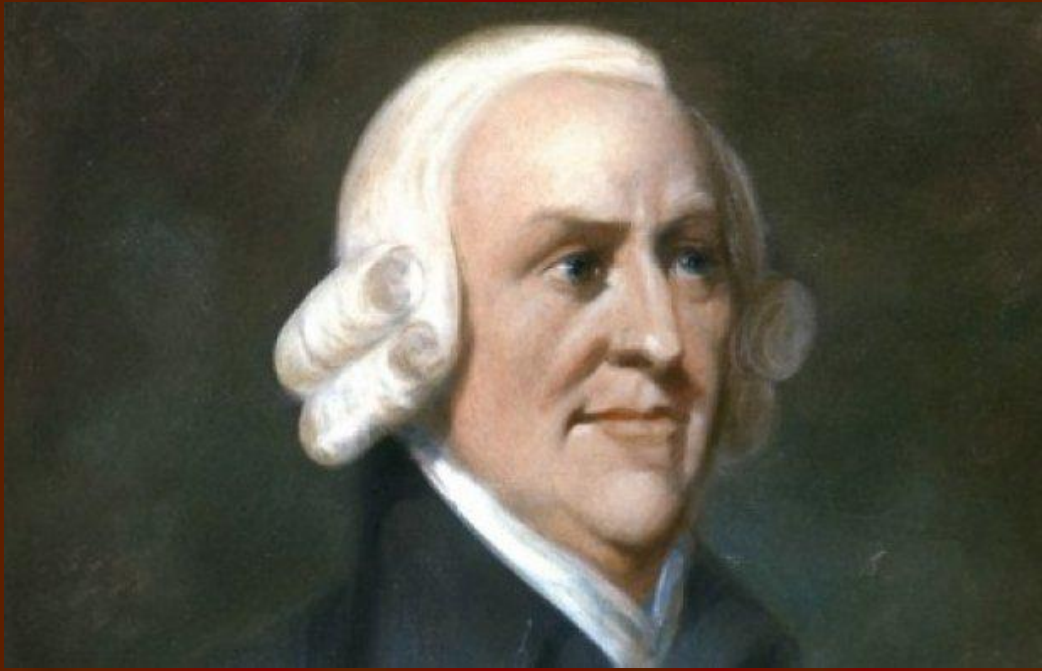
Ту частину економіки, що пов'язана з виробництвом товарів, послуг, виконанням робіт, називають **реальною економікою**. Коли ж йдеться про рух грошей, цінних паперів, то виникає поняття **фіктивної економіки**.

Людина, з одного боку, – є **метою економіки**,
а з іншого – є її головною діючою особою.
Як частина економіки людина виконує різні економічні
ролі.

Джон Локк
1632 – 1704 р.

Суспільство
вироджується в
примітивну його
модель - основною
метою об'єднання
громадян у
суспільство стає
охорона власності цих
громадян, а потім
суспільство
трансформується
просто в ринок

Філософське
поняття людини
трансформується
в економічну
людину, як
окремо узятото
господарюючого
суб'єкта.

Адам Сміт
1723 – 1790 р.

Девід Юм
1711 – 1776 р.

Філософський
предмет економіки як
моральної філософії
непомітно перетікає
в предмет,
принципово
позбавлений
аксіологічних засад. (

***Аксіоло́гія** (від грец. αξία — цінність) - наука про цінності, учення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини.*

Ту систему господарювання, що склалася на Заході в XVII-XX ст. та існує сьогодні, підпадає під визначення Аристотеля щодо «хрематистики», а західне суспільство з повною підставою можна називати «суспільством хрематистики».

Система як загальнонаукове поняття – це сукупність взаємопов'язаних і розміщених у належному порядку елементів певного цілісного утворення.

Кожній системі притаманні такі властивості: цілісність, упорядкованість, стійкість, саморух та загальна мета

Економіка будь-якої країни функціонує як багатовимірна **СИСТЕМА**, що складається з великої кількості різних взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів, які розвиваються відповідно до спільних для всієї системи правил.

В економічній літературі існують різні підходи до **ВИЗНАЧЕННЯ економічної системи**, а саме:

- як сукупності відносин між людьми, що складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання економічних благ
- як сукупності всіх економічних процесів, що функціонують у суспільстві на основі притаманних йому відносин власності та організаційно-правових норм, тощо
- як сукупності людей, об'єднаних спільними економічними інтересами
- як історично визначеного способу виробництва
- як особливим чином упорядкованої системи зв'язків між виробниками та споживачами матеріальних і нематеріальних благ
- як сукупність взаємопов'язаних і відповідним чином упорядкованих елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства, яка має загальну мету

Якщо вважати, що ключовими словами визначення економічної системи є «ВІДНОСИНИ МІЖ ЛЮДЬМИ», то треба розуміти, які норми, правила лежать в основі їх формування і, відповідно, такою ж буде й сама економіка, тобто економічна система.

Структурні елементи економічної системи:

1. **Продуктивні сили**, які включають предмети праці, засоби праці, науку, інформацію, робочу силу
2. **Соціально-економічні відносини**, що ґрунтуються на певній формі власності на засоби виробництва та процеси присвоєння результатів виробництва
3. **Техніко-економічні відносини**, які визначаються рівнем розвитку техніки і технології та характеризують поділ праці і взаємовідносини людей у процесі виробництва
4. **Організаційно-економічні відносини** – це відносини, що стосуються встановлення ефективних форм організації економічних зв'язків між підприємствами, які проявляються у процесах спеціалізації, кооперації, комбінування, концентрації виробництва
5. **Державний регулюючо-господарський механізм** – це сукупність форм, методів та систем управління господарством на макрорівні

Найпоширенішою в економічній науці є класифікація економічних систем за двома ознаками:

- за формою власності на засоби виробництва
- за способом управління господарською діяльністю

Типи економічних систем:

- натуральна організація суспільного виробництва
- ринкова (економіка капіталізму вільної конкуренції)
- командно-адміністративна (централізована)
- змішана

Дефекти ринку:

- 1) ринок може задовольняти потреби, що виражені у грошовій формі через попит. Однак існують такі потреби, які неможливо виміряти в грошах і перетворити в попит - це *суспільні блага*, або товари та послуги колективного користування (освіта, охорона здоров'я, наука, національна оборона, охорона громадського порядку, державне управління, національні мережі комунікацій тощо)

Дефекти ринку:

2) не мають грошового вираження та не фіксуються ринком так звані *зовнішні ефекти* (забруднення навколишнього середовища, очищення води для населення, порятунк та лікування людей після технологічних катастроф, забезпечення соціальних гарантій для робітників тощо). Конкурентний механізм на ці явища практично не реагує

Дефекти ринку

3) нехтування проблемами *справедливості і рівності*. Необмежений ринковий розподіл, справедливий з точки зору законів ринку, веде до значної диференціації доходів, соціальної незахищеності, виникнення соціальних конфліктів

Дефекти ринку

4) міфічність можливостей ринкового саморегулювання: неможливість протистояти та швидко ліквідувати наслідки економічних криз та потрясінь у банківській системі, глибоких диспропорцій економічного розвитку, інфляції та безробіття, природних катаклізмів тощо.

Дефекти ринку

5) тенденція ринку до монополії - на зміну відносно конкурентного ринку приходить ринок недосконалої конкуренції з його різноманітними монополістичними нашаруваннями. Монополії, обмежуючи вільну конкуренцію, вільне ціноутворення, наносять відчутну шкоду ринковому механізму, який все більше втрачає свою головну функцію загального регулятора економіки.

Враховуючи об'єктивну недосконалість ринкової економічної системи, **держав**а з «нічного сторожа» (А. Сміта) перетворюється в суб'єкт економічної діяльності, **стає** невід'ємним елементом економічного регулювання господарського життя з метою усунення «дефектів» ринку.

Обов'язкова наявність «сильної руки» в економіці, формалізованого у процесах державного регулювання економіки, характеризують **змішаний тип економічної системи.**

Китайський досвід запровадження змішаного типу економічної системи характеризувався наступними особливостями:

- реформування економіки повинно супроводжуватись розвитком продуктивних сил
- під час реформування слід враховувати особливості розвитку власної країни, а не абсолютно копіювати моделі інших країн
- реформи потрібно проводити послідовно і комплексно, прагнучи «прориву у найбільш важливих напрямках»
- дотримання обов'язкової плановості економіки із запровадженням елементів реалізації приватної ініціативи
- підконтрольність Народного банку Китаю (центрального банку) Держраді КНР (уряду)
- здійснення жорсткого валютного контролю
- орієнтація на інноваційно-інвестиційний розвиток народного господарства

Залучаючи кращий міжнародний досвід, треба відмітити, що практично західна модель фінансового олігархату отримала крах в конкуренції з китайською моделлю. На наших очах народилося китайське економічне диво — соціалістична ринкова економіка.

Досвід розвитку світових господарських систем дає нам успішні приклади організації змішаної економічної системи на засадах організації національно-економічного руху із застосуванням наступних принципів:

- 1. Принцип самодостатності**
- 2. Принцип пріоритету виробництва над споживанням**
- 3. Принцип залежності виробництва від натуральних показників, що включають і якісну складову**
- 4. Принцип пріоритету суспільної корисності над економічною ефективністю**
- 5. Принцип максимальної зайнятості**

Питирим Сорокін
1889 – 1968 р.

Домінуючою формою суспільства буде не капіталізм, і не соціалізм, а якась інтегральна форма, що поєднує в собі найкраще з обох систем. У той же час вона буде характеризуватися новим типом особистості, новими соціальними інститутами, новими культурними цінностями, що не зводяться ні до «капіталістичних», ні до «соціалістичних».